



MUZEY-QO‘RIQXONALARDA ILMIY-TADQIQOT ISHLARINI LOYIHALASH VA TASHKIL ETISH AMALIYOTI.

Qarshiyev Xikmatilla Quvvatovich

Termiz davlat muzey-qo‘riqxonasi Tabiat ilmiy bo‘limi mudiri

Annotatsiya: Muzeylarda ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishdagi muammolar, yechimlar va bunda Ilmiy Kengashlar tuzish hamda ularning ahamiyati haqida mazkur maqolada tavsiyalar berilganligi bilan maqolani dolzarb deyish mumkin.

Kalit so‘zlar: Ilmiy-tadqiqot ishlari, tadqiqot rejalari, Nizom, ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish, Ilmiy Kengash, Ilmiy bo‘limlar.

Har bir muzey bir maromda ishlashi bilan bir qatorda rivojlanib borishi ham maqsadga muvofiqdir, lekin bu voq’elikka ilmiy-tadqiqot ishlarining asosi bo‘lgan bir qator mavzularni o‘z ichiga olgan tadqiqotlar dasturi, uzoq va qisqa muddatli rejalari hamda ularni izchillik bilan amalga oshirish orqali erishiladi.

Muzeyni rivojlanish istiqbollari uning ichki tuzilmalari va tashqi tashkilotlar bilan o‘zaro munosabatlarida ko‘rish, jamoani tartibga solish, tadqiqot muammolarining butun tizimini malakali qurish, mas’uliyatli va mualliflarni aniqlashga imkon beradigan ilmiy-tadqiqot ishlari rejasiga rioya qilish muhimdir. Shu bilan birga, tadqiqotning barcha muammolari muzeyni rivojlantirish uchun “ishlashi” kerakligini yodda tutish kerak.

Muzeyni ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish, rejalashtirish bilan bog‘liq muzeylarining ichki tuzilmalari, hududiy, markaziy va tashqi tashkilotlar, shuningdek, ma’lum mavzular, muammolar bo‘yicha tadqiqot rejalari ishlab chiqadi. Ko‘pgina rivojlangan davlatlar muzeylarida ilmiy ishlarni eng yaxshi tarzda tashkil etish va uning natijalaridan muzey faoliyatining barcha sohalarida foydalanish maqsadida ilmiy-tadqiqot ishlari bo‘yicha “Nizom”lar ham ishlab

chiqilmoqda. Ushbu hujjat har bir aniq muzeyda ichki foydalanish uchun yaratilgan bo‘lib, uning tarkibiga quyidagi bo‘limlar kirishi mumkin:

- muzeyning barcha ko‘p qirrali tadqiqotlarining maqsad va vazifalarini belgilaydigan kirish faoliyati;

- ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish - bu bo‘limda mazkur muzeyda ilmiy-tadqiqot ishlariga rahbarlik qilish, boshqarish masalalari muhokama qilinadi. Agar xodimlar ilmiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari lavozimiga ega bo‘lsa, unda ushbu sohani deyarli butun tashkil etish va boshqarish unga yuklatilgan. Agar bunday pozitsiya bo‘lmasa (muzey kichik bo‘lsa), qoida tariqasida direktor ushbu yo‘nalishni ham “ushlab turadi” ;

- Nizomning asosiy mohiyatini o‘z ichiga olgan qismiga ustuvorlikni ko‘rib chiqish kiradi, ya’ni muzeyning ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish, turli muzey tuzilmalarining o‘zaro bog‘liqligi, muzey maqsadlariga muvofiq yo‘nalishlarni ishlab chiqishga qaratilgan yo‘nalishlar va boshqalar. Yirik muzeylarda barcha tarkibiy bo‘linma yoki bo‘limlar, bo‘lim (sektor) boshliqlari rahbarligida uzoq muddatli, istiqbolli va yillik ilmiy ishlar rejalarini tuzadi. Ular asosida direktor o‘rinbosari Ilmiy Kengash tomonidan tasdiqlanadigan yillik va istiqbolli tadqiqot rejasini tuzadi. Katta muzeylarda bu ishlarning amalga oshirilishida Ilmiy kotibning yordami alohida ahamiyatga molikdir.

Muzeylarning ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirishda muzeyning o‘zi va boshqa ilmiy-tadqiqot tashkilotlaridan muzeyda namoyish etiladigan ilmiy bo‘limlarning barcha yo‘nalishlari bo‘yicha mutaxassislarni o‘z ichiga olgan Ilmiy Kengashlar katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Agar muzeyda Ilmiy Kengash bo‘lmasa, eng muhim muammolarni muhokama qilish uchun kengaytirilgan Ilmiy-texnik yoki Ilmiy-metodik Kengashlar chaqiriladi, ularga tashqaridan mutaxassislar taklif etiladi. Kengashning dasturi va ish vaqti, uning tarkibi ishlab chiqiladi. Ilmiy Kengash to‘g‘risida maxsus Nizom ishlab chiqish va uni ilmiy-tadqiqot ishlari to‘g‘risidagi Nizomga kiritish ham mumkin.

Muzeylarda ilmiy ishlar turli shakl yoki formatda olib borilishi mumkin masalan,

- ilmiy izlanishlar olib borish va monografiya, maqola, qo‘llanma, taqrizlar ko‘rinishida e’lon qilish;
- alohida loyihalar ekspertizasi va laboratoriya izlanishlari olib borish (masalan, ma’lum bir yodgorlik yoki eksponatni o‘rganish va restavratsiya qilish);
- ilmiy safar yoki ekspeditsiyalar faoliyatini yuritish;
- sohaviy ilmiy konferensiya va simpoziumlarda qatnashish;
- ilmiy ishlarning yoqlanishiga rahbarlik qilish yoki yordam ko‘rsatish;
- tashkilot yoki alohida shaxslarga ekspertiza va maslahat berish xizmatini olib borish va boshqalar.

Ilmiy bo‘limlar yoki sektorlar - faqat katta hajmdagi ilmiy-tadqiqot ishlari va ularning ishlab chiqilgan differentsiatsiyasi bo‘lgan yirik muzeylardagina yaratiladi. O‘rta va kichik muzeylarda, qoida tariqasida, ilmiy tadqiqotlar, asosan amaliy xarakterga ega bo‘lib, fond, ekspozitsiya va (kamroq darajada) ultra o‘quv (ilmiy va o‘quv) bo‘limlari tadqiqotchilari tomonidan olib boriladi. Muzey qanchalik kichik bo‘lsa, har bir xodim turli xil funksiyalarni birlashtirishi kerak. Uzoq mintaqalarda maxsus ta’lim va malaka oshirishning mavjud qiyinchiliklari ko‘pincha ushbu muammoga qo‘shiladi.

Muzeyda turli xil ilmiy-tadqiqot ishlarini konstruktiv rejalashtirish, muzeyni rivojlantirish istiqbollarini aniqlash shuningdek, muzey xodimlarining kasbiy moyilligi va qobiliyatlarini hisobga olgan holda, ularning kasbiy o‘sishi bo‘yicha ko‘rsatmalarni qanday ishlab chiqish kerak?

Bunda boshqa ilmiy-tadqiqot tashkilotlari - akademik institutlar, arxivlar va ba’zi muzeylarning tajribasi yordamga keladi. Shunday qilib, madaniy-ma’rifiy ishlarda ham bir qator jihatlar mavjud bo‘lib, muzey faoliyatining ushbu dinamik sohasini rivojlantirish uchun asos bo‘lgan tadqiqot yo‘nalishlaridandir. Muzeyning zamonaviy rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, muzey

va jamiyat o'rtasida yaqin o'zaro aloqalar kuchayganda, muzeyga tashrif buyuruvchilarni o'rganish muammolari - ularning so'rovlari, qiziqishlari, istaklari ayniqsa, dolzarb bo'lib qolaveradi.

Haqiqiy imkoniyatlar, o'ziga xos xususiyatlar, mutaxassislarning malakasi va boshqa omillarga asoslangan har bir muzey o'z standartlarini ishlab chiqishi, ularni muzeyning Ilmiy yoki Uslubiy Kengashlarida tasdiqlashi mumkin. Ilmiy hisobotlar vaqti-vaqti bilan ilmiy bo'limlarning yig'ilishlarida eshitiladi. Yakuniy bosqichda ish yakunlangach, uning muhokamasi muzey Kengashida (Ilmiy Kengash yoki Metodik Kengash) tashkil etiladi. Ba'zi hollarda, ushbu muammo bilan shug'ullanadigan tashqi tashkilotni jalb etish maqsadga muvofiqdir. Bajarilgan, ammo hali tugallanmagan ishlar to'g'risida oraliq hisobotlar ham bo'lishi mumkin. Bunday hollarda muayyan vaqt oralig'ida odatda, seminarlarda yoki (katta muzeylarda) Ilmiy-yoki Uslubiy Kengashlarda eshitiladi. Yakuniy hisobot Ilmiy Kengashda eshitiladi (agar yo'q bo'lsa, ishni ko'rib chiqish uchun boshqa tashkilotga yoki tegishli masalalar bilan shug'ullanadigan mutaxassisga taqdim etish tavsiya etiladi). Qayd etilgan ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari yozma hujjatli materiallar, foto, kino, video, grafik hujjatlar va boshqalar muzey ilmiy arxivida jamlanadi. Muzeyning ilmiy xodimlari har doim ham o'z ilmiy ishlarini nashr eta olmaydigan sharoitda ilmiy arxivni to'g'ri tashkil etish ayniqsa, muhim rol o'ynaydi, bunda muzey xodimlarining ilmiy-tadqiqot faoliyati natijalarini saqlab qoladi, ilmiy ishlanmalar muallifligini belgilaydi, boshqa tadqiqotchilarga ilmiy tadqiqot natijalaridan foydalanish imkoniyatini beradi.

Umuman, muzeylarda ilmiy-tadqiqot ishlarining samarali, izchil olib borilishida Ilmiy-texnik yoki Ilmiy-metodik Kengashlarning o'rni beqiyosdir va har bir muzeyda ular tuzilishi shart. Bundan tashqari, muzeylarda ilmiy xodimlarga haq to'lashning hozirgi shaklini ham mukammal tizim deb bo'lmaydi. Bizning fikrimizcha, bu sohada ham yangi bir optimal variantlar ishlab chiqilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Каулен М.Е. Экспозиция и экспозиционер. М., 2015
2. Решетников. Проектирование музейной деятельности М, 2016
3. Астафьева А.К. Музееведение России. М., 2014.
4. <https://studizba.com>. Основные направления и виды научно-исследовательской работы.
5. <https://site.kizhi.kareliya.ru>. Научно- исследовательская работе в музее.